

Pravda, svoboda a tolerance [přípravné poznámky] [1994]

Vršovický sbor v Praze, 18. 9. 1994

čtení:

III. Ezdráš (apokryfní), kap. 3 a 4

a)

Jáť jsem se k tomu narodil, a proto jsem na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě. Každý, kdož jest z pravdy, slyší hlas můj.

Já jsem se proto narodil a proto jsem přišel na svět, abych vydal svědectví pravdě. Každý, kdo je z pravdy, slyší můj hlas.

Jan 18,37

b)

Vy jste byli poslani k Janovi, a on svědectví vydal pravdě.

Poslali jste k Janovi a on vydal svědectví pravdě.

Jan 5,33

c)

... milost a pravda skrze Ježíše Krista stala se jest.

... milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista.

Jan 1,17

d)

Já jsem Cesta, Pravda i Život. Žádný nepřichází k Otci než skrze mne.

Já jsem ta cesta, pravda i život ...

Jan 14,6

e)

Ale když přijde ten Duch pravdy, uvedeť vás ve všelikou pravdu.

Jakmile však přijde on, Duch Pravdy, uvede vás do veškeré pravdy.

Jan 16,13

f)

Ale kdož činí pravdu, jde k světlu ...

Kdo však činí pravdu, přichází k světlu ...

Jan 3,21

m)

Pravím vám, že z každého planého slova, jež lidé promluví, budou skládat účty v den soudu. (Mt 12,36)

n)

(zlé pomyslení) Mt 5,28

01

Jak to je s onou Pravdou? Ježíš o sobě podle Janova evangelia říká, že je svědkem pravdy, že dokonce to je ten jeho hlavní úkol, jeho poslání, aby vydal svědectví Pravdě proto na svět přišel. To znamená, že je svědkem, mohli bychom říci: služebníkem Pravdy. První církev pak vyznává zase Janovým prostřednictvím že se pravda stala skrze Ježíše Krista a že on osobně je ta Pravda. Ale této Pravdě nestačí, aby se prostě stala, aby došlo k nějaké definitivní, jednoznačné události, kdy se Pravda stala, ale je ještě nadále zapotřebí Ducha Pravdy, který všechny lidi uvádí ve všelikou pravdu, tj. do veškeré, do celé Pravdy. A ještě jeden rozpor tu je: Duch nás uvádí ve všelikou pravdu, ale Ježíšův hlas slyší (už za jeho života) jen ten, kdo jest z Pravdy.

02

Důležitost jazyka a slova: z každého slova musíme vydat počet. A slovo zajisté není jen zvuk nebo několik napsaných či vytištěných písmenek, znaků. Slovo je především smysl, význam. A právě z toho významu každého slova musíme vydat počet. Nesmíme např. číst Písmo a slovům, které tam přečteme, dávat svůj smysl, rozumět jim po svém, ale musíme se pokoušet jim porozumět v jejich smyslu. Proto se theologové, tj. odborníci k tomu školení, musí učit starou hebrejštinu a onu lidovou řečtinu, KOINÉ, aby pronikali postupně a obvykle velmi nesnadno k tomu, co které slovo původně asi znamenalo a jak je třeba dnes rozumět jeho českému ekvivalentu. To platí také pro ústřední slovo našich dnešních úvah, totiž pro slovo „pravda“. V hebrejštině znamená toto slovo něco jiného než v řečtině. Ježíš mluvil aramejsky a uměl dobře hebrejsky, ale nemluvil a asi ani neznal řecky. Přesto všechny evangelia jsou v řečtině, až na několik málo aramejských slov, která najdeme vyslovena ústy Ježíšovými. Víme, jaký obrovský vliv mělo řecké myšlení na myšlení křesťanů a jak se theologie nemohla obejít bez řecké filosofie, dokonce právě bez filosofie těch nejznamenitějších řeckých filosofů, totiž Platóna a později Aristotela. O Janovi se dlouho tradovalo pojmenování Filosof, protože Janovo evangelium je skutečně pokusem o filosofickou interpretaci evangelia. Už sám termín a pojem LOGOS na počátku byl LOGOS, my překládáme na počátku bylo Slovo má nepřehlédnutelné filosofické spoluvýznamy (konotace), o kterých musíme vědět.

03

Podobně se to má i s řeckým slovem ALÉTHEIA, které překládáme jako „pravda“. V řečtině samy kořeny slova napovídají, s jakým významem je to slovo spojeno: neskrytost. Pochopitelně se tím význam onoho slova nevyčerpává. Jeden z největších, ale také nejproblematictějších německých myslitelů tohoto století téměř po celý život vykládal toto slovo právě jako neskrytost, a teprve ve svém stáří uznal, že to není možné udržet dokonce ani ve výkladu Platónových textů.

Nicméně celé řecké filosofické tradici je jedno společné: pravda je vázána na to, co jest. Pravda se musí řídit tím, co jest, musí sledovat to, co jest a podřídit se tomu, spravovat se tím, co jest. A to je přesný opak toho, co znamenala pravda v tradici myšlení hebrejského. Když Ježíš často říká: Amen amen, nebo amen pravím vám, můžeme to plným právem překládat jako: Pravda, pravda nebo vpravdě říkám vám. Amen totiž není řecké slovo, ale jeho kořen je -m-n, a to je kořen hebrejského slova, s kterým už židovští učenci, kteří překládali spisy Starého Zákona do řečtiny, měli značné potíže. Někdy to slovo museli přeložit, jak se jim to zdálo vyplývat ze souvislostí, jako „pravda“, jindy jako „víra“ (tedy ALÉTHEIA, PISTIS). V latinské Vulgátě je to na některých místech přeloženo obráceně, ale nové opravené znění Vulgaty se zase většinou vrací ke způsobu Septuaginty.

04

Když tedy Ježíš, který dobře zná SZ spisy a vědomě, programově navazuje na proroky právě v tom nejpodstatnějším, mluví o pravdě, mluví zároveň o víře, a když mluví o víře, mluví zároveň o pravdě. V jeho myšlení a chápání, podobně jako v celém hebrejském myšlení a chápání, náleží víra a pravda nerozlučně k sobě, jsou to tak bychom to mohli říci dvě stránky jedné jediné skutečnosti. Proto také výzva k tomu, abychom činili pravdu, znamená totéž co výzva k dělné, pracující víře, která nemůže, nesmí zůstat bez skutků, ovšemže ne jakýchkoliv, nýbrž právě jen bez skutků víry. Platí-li navzdory Lutherovi že víra bez skutků je mrtvá, platí stejně tak, že pravda, která se nestává, a to znamená: která se nestává vždy znovu, je také mrtvá. Proto třeba Slavomil Daněk, náš velký starozákonník, dával velký důraz na to, že bible není Slovo boží, ale že Slovo boží je za biblí, za jejími větami a slovy, a že se musí vždy znovu stávat. Smyslem kázání není proto není vybrat kousek biblického textu a pak vykládat, co znamená, a tím skončit což znamená: skončit slovem lidským a ne božím. Smyslem kázání je připravit všechny a také sebe k tomu, aby nakonec zaznělo samo Slovo, tj. aby se všem účastníkům otevřely uši, tak aby zaslechli ne kazatele, ale samo Slovo, samu Pravdu, která může být jen dosvědčena.

05

Máme-li tomu porozumět vsutku dobře a do hloubky, musíme se také něčeho zbavit, musíme se osvobodit ode všech svých nesprávných předporozumění a ode všech svých předsudků. V našem případě jde především o předsudek řeckého původu, že pravda je něco, co se řídí tím, co jest. Vždyť všichni dobře víte, jak rozšířená je představa, že pravda spočívá ve shodě našeho myšlení nebo našeho vypovídání s tím, co je předmětem našich myšlenek nebo výpovědí. To je zajisté záležitost křesťanských myslitelů, theologů, filosofů, ostatně také záležitost vědců všech oborů, aby přemýšleli o tom, co to je vlastně pravda, a aby korigovali svá předsudečná pojetí. Ale pamatujme na to, že mezi takové falešné představy a předsudky také náleží stále se vracející nedůvěra v myšlení a v rozum. Tím jsou zatíženi zejména křesťané, a tady musíme vědět, že to jsou předsudky velmi nebezpečné. Znovu opakují, že tak, jako budeme všichni muset vydat počet z každého svého slova, budeme muset vydat počet z každé své myšlenky. Také slovo je čin, dal do titulu malé knížky svých úvah můj farář, který mne křtil, konfirmoval i oddával. Rád bych jej nepatrně doplnil, pro ty, kdo trochu uvažují, vlastně zbytečně: i myšlenka je čin. Důstojnost člověka, vyjádřená mj. také tím, že všechno stvoření je v očích Stvořitele hodnoceno jako dobré, jen člověk je hodnocen jako velmi dobrý, a ovšem tím, že je na něho vloženo odpovědné vladaření nade vším stvořením, tato zvláštní důstojnost člověka je úzce svázána s tím, že může a má vědět, co dělá, když něco dělá. A to platí také pro jeho vědomí

a myšlení: člověk má udělat, co je v jeho silách, aby věděl, co dělá, když myslí, a aby věděl, co ví i co neví. To proto, že bude muset vydat počet z obojího, z toho, co věděl i co nevěděl, ale měl vědět, z toho, co si myslel i co si nemyslel, ale měl myslet. Největší odpovědnost mají v tomto směru lidé nadaní a vzdělaní, neboť právě oni budou muset vydávat počet z toho, co udělali se svými hřivnami. Běda těm, kdo své hřivny zakopali a budou pro to hledat nějaké výmluvy. Neboť jen ten, kdož činí pravdu, jde ke světlu, a hlas toho největšího, vrcholného svědka Pravdy, Ježíše Krista, slyší jen ten, kdo jest z pravdy, nikoliv ten, kdo o pravdě jen mluví. V tom smyslu Ježíš a Pravda vskutku jedno jsou, tak jako Otec a Syn jedno jsou. Proto je mnohem přesnější a hlubší mluvit o Bohu Pravdy než o pravdě boží. Ona historika z III. Ezdráše má vlastně eschatologický moment. Můžeme si přát, můžeme doufat, že jednou dojde k tomu, že všechen lid se nadšeně přihlásí ne k jakémukoliv falešnému, ukydanému bohu, ale jen k tomu jedinému, totiž k Bohu Pravdy. A pro tento budoucí zvrát musí každý z nás něco udělat, musí k němu přispět, musí na sebe vzít také všelijaké nesnáze a těžkosti, ale s vědomím, že Pravda je mocnější než cokoliv na tomto světě, a že vítězí na věky.

A to ve všech směrech, jak v osobním životě, tak v životě veřejném a v politice, ale také ve vědě, vůbec v myšlení. A to nejmenší, co můžeme pro toto velké a definitivní vítězství Pravdy udělat, je přestat lhát, přestat také lhát sami sobě, vidět se s celým svým životem ve světle pravdy a změnit se. Ne nadarmo se to, čemu ne příliš šťastně říkáme „pokání“, řekne v řeckém jazyku METANOIA, tj. změna smýšlení, přesněji snad: změna způsobu, jak pracuje náš rozum, NOUS. Beze změny toho, jak pracujeme svým rozumem, jakým způsobem myslíme, není možná žádná skutečná a hluboká změna celého života. A proto výzva METANOETE musí být překládána a vykládána nejenom jako „čiňte pokání“, ale také a dnes zejména jako „změňte způsob svého myšlení, způsob práce svého rozumu“. Pravda totiž oslovuje vždycky především naše vědomí a svědomí, a to znamená také náš rozum, naše chápání.

A tak slyšme onu vizi přicházejícího věku:

a všechen lid zvolal: